Fordítástudomány (2026) 28. évf. 1. szám. 113–133. DOI: https://doi.org/10.35924/fordtud.28.1.5

Keresztény vallási áhítatok műfaji és fordítási sajátosságai keresztény fordítók szemszögéből: pilotkutatás

M. Szegedi Eszter

Eötvös Loránd Tudományegyetem, BTK, Nyelvtudományi Doktori Iskola,
Fordítástudományi Doktori Program

Kivonat: Jelen tanulmány egy kvalitatív, résztvevő-orientált, félig strukturált interjúkra épülő pilotkutatás eredményeit mutatja be. Fő célja a keresztény vallási áhítatok műfaji és fordítási sajátosságainak feltérképezése e szövegek fordítóinak nézőpontjából, valamint a fordítók hátterének, képzettségének és munkamódszereinek feltárása. A kutatás négy interjúalany narratíváinak elemzésén alapul; az eredmények bemutatása a fordítók profiljának ismertetését követően három fő motívum mentén történik: az önkéntesség, a gépi fordítás használata, valamint a megbecsülés/szakmai elégedettség dimenziói mentén. A vizsgálat elméleti kiindulópontját többek között Bednárová-Gibová és Mados (2019), Bednárová-Gibová (2020, 2022), Dam és Zethsen (2008, 2009, 2011, 2014, 2016), Eszenyi (2023), Szentirmay (2025), valamint Pérez-González és Susam-Saraeva (2012) munkái adják. Kvalitatív, feltáró jellegéből adódóan e pilotkutatás nem alkalmas általános következtetések levonására, azonban néhány kutatási téma kijelölését és hipotézisek megfogalmazását lehetővé teszi. Az eredmények alapján feltételezhető, hogy a keresztény vallási áhítatok fordítói egyházi háttérrel rendelkeznek, egy részük professzionális nyelvi közvetítő, míg mások nem részesültek formális fordítóképzésben. A keresztény áhítatok fordításához szükséges a bibliai és felekezeti nyelvezet ismerete, a célnyelvi közönség figyelembevétele, a forrás- és célnyelvi kultúra különbségeinek áthidalása, a szövegek tömörségéhez igazodó fordítói stratégia, a megfelelő teológiai háttértudás és az információkereső kompetencia folyamatos fejlesztése. A neurális gépi fordítás (NMT) használata egyáltalán nem jellemző, az önkéntesség azonban nagy arányban van jelen vallási közegben. A begyűjtött adatok kiindulási pontként szolgálhatnak további résztvevő-orientált vizsgálatok elvégzéséhez keresztény vallási szövegek fordítóival.

Kulcsszavak: résztvevő-orientált kutatás, félig strukturált interjúk, keresztény vallási szövegek fordítói, keresztény vallási áhítatok, fordítói döntések

M. Szegedi Eszter: szegedieszter123@gmail.com • https://orcid.org/0009-0008-4856-6552

1. Bevezetés

Kutatásom fókuszában a keresztény vallási áhítatok szövegei állnak, amelyek fordítása feltehetően nehézségekbe ütközik a forrásnyelvi szöveg műfaji identitásának megőrzése szempontjából, ezért speciális fordítási stratégiák alkalmazását teszi szükségessé. E stratégiákat Károly (2007) „műfajtranszfer-stratégiáknak" nevezi, és olyan fordítói döntésekre alkalmazza, „amelyek célja a forrásnyelvi szöveg műfaji identitásának megőrzése a célnyelvi fordításban" (Károly 2007: 213).

Egy korábbi tanulmányomban kísérletet tettem az áhítat műfajának definiálására és leírására (M. Szegedi 2025). Kísérleti definíciómszerint a keresztény vallási áhítat „rövid, tömör, egy bibliai igeverset vagy rövid igeszakaszt magyarázó, azt gyakran szemléletes példákkal, a mindennapi életből vett képekkel illusztráló prédikáció, melynek célja általában egy gondolat kibontása és átadása az olvasóközönség számára" (M. Szegedi 2025: 120).

Jelen pilotkutatásban keresztény vallási áhítatok fordítóival folytatott félig strukturált interjúk keretében kívánom feltárni e műfaj jellemzőit és fordítási sajátosságait. Kutatási eszközöm megválasztását elsősorban az a tényező motiválta, hogy bár az utóbbi évtizedekben a kutatók egyre több résztvevő-orientált vizsgálatot végeznek (Károly 2022), és az alkalmazott nyelvészeti kutatások, ezen belül a fordítástudomány terén is egyre jellemzőbb az interjú mint kutatási eszköz alkalmazása (Eszenyi 2022), ismereteim szerint keresztény vallási áhítatok fordítóiról még nem készültek ilyen kutatások. Az interjúkutatás megfelelő eszköz lehet a keresztény vallási áhítatok fordítási jellegzetességeinek, esetleges nehézségeinek körülhatárolásában, hipotézis(ek) felállításában, valamint kutatási feladatok kijelölésében (Károly 2022: 31).

2. Pilotkutatás

2.1. A pilotkutatás célja és a kutatási űr

Pilotkutatásom célja, hogy megismerjem a keresztény vallási áhítatok műfaji jellemzőit és fordítási sajátosságait keresztény vallási szövegek fordítóinak szemszögéből. Emellett célom az is, hogy a keresztény vallási szövegek fordítóinak hátteréről, képzettségéről és munkamódszereiről ismereteket szerezzek.

Több szakterület fordítóival készültek már feltáró jellegű, kvalitatív és kvantitatív kutatások különböző céllal, például a dán hivatásos fordítók státuszáról (Dam és Zethsen 2008), megbecsüléséről (Dam és Zethsen 2009), később a dániai vállalati fordítók mellett a fordítóirodai fordítók és szabadúszó fordítók státuszáról és megbecsüléséről (Dam és Zethsen 2011), végül az Európai Uniónak dolgozó dán fordítók státuszáról és megbecsüléséről (Dam és Zethsen 2014), továbbá a szlovák

fordítói piac szereplőinek munkahelyi boldogságáról (Bednárová-Gibová és Madoš 2019, Bednárová-Gibová 2020; 2022) és a magyar fordítópiac különböző alkalmazásban álló fordítóinak gépi fordítással kapcsolatos tapasztalatairól (Eszenyi 2023). Vallási kontextusban is készültek már interjúk magyarországi katolikus tolmácsokkal (Szentirmay 2025), keresztény vallási áhítatok fordítóit azonban ismereteim szerint még nem vonták be interjúkutatásokba, így pilotkutatásommal ezt a kutatási űrt kívánom – legalább részben – betölteni.

2.2. Kutatási kérdések

A fentiek tükrében a következő kutatási kérdésekre kerestem választ pilotkutatásomban:

1. Milyen fordítói háttérrel rendelkeznek a keresztény vallási áhítatok fordítói?
2. Milyen műfaji jellemzői és fordítási sajátosságai vannak a keresztény vallási áhítatoknak e műfaj fordítói szerint?

3. Elméleti háttér

3.1. Résztvevő-orientált kutatások a nemzetközi fordítástudományban

Dam és Zethsen több tanulmányban vizsgálta a dániai hivatásos fordítók különböző csoportjainak státuszát. Először vállalatok alkalmazásában álló szakfordítókkal készítettek felméréseket kérdőíves módszerrel a fordítók és a kívülállók perspektívájából négy szempont alapján: díjazás, képzettség/szakértelem, láthatóság/hírnév és hatalom/befolyás (Dam és Zethsen 2008). Eredményeik szerint mind a dán vállalati fordítók státusza, mind díjazásuk alacsonyabb a vártnál, és a láthatóság kivételével minden további vizsgált dimenzió alacsony értéket mutatott.

Következő tanulmányukban (Dam és Zethsen 2009) az előző kutatásban elemzett szempontok mellett további tényezőket vizsgáltak: kor és nem, a fordítók szakmai identitásához kötődő tényezők (pl. képesítés, fordítói pozíció, fordításra szánt idő), megbecsülés. Vizsgálatuk eredményei csak az életkor szempontjából mutattak korrelációt a státusz és a többi paraméter között: a fiatalabb fordítók magasabb státuszt rendeltek hivatásukhoz. Kiemelendő még ebből a kutatásból, hogy azok a fordítók, akik munkahelyi megbecsülést tapasztaltak, saját presztízsüket is magasabbra értékelték.

Dam és Zethsen később fordítóirodai és szabadúszó fordítókat is bevontak kutatásaikba. A vizsgált dimenziók ezúttal is a díjazás, képzettség/szakértelem, láthatóság/hírnév és hatalom/befolyás voltak (Dam és Zethsen 2011). Ebben a kutatásban kidolgozták a *szakma* (‘profession’) fogalmának releváns kritériumait, majd ezek

mentén jellemezték a fordítói szakmát. Felmérésük azt mutatta, hogy a fordítói szakma Dániában csak *félig-szakmának* (‘semi-profession’) minősül. Kimutatták, hogy legmagasabb státusszal a vállalati fordítók rendelkeznek, őket követik a fordítóirodák fordítói, majd a szabadúszó fordítók, akiknek a státusza a legalacsonyabb.

2014-es vizsgálatukban a fordítói szakma csúcsának számító uniós fordítók státuszát vizsgálták, összehasonlítva azt a dániai teljes állású fordítókéval (Dam és Zethsen 2014). Hipotézisüket, mely szerint az uniós fordítók státusza magasabb, nem sikerült igazolniuk. Két dimenzió mentén rajzolódott ki jelentős különbség a két csoport között: az uniós fordítók díjazása egyértelműen magasabb, a dán piac fordítói viszont szerencsésebbnek ítélték meg helyzetüket fizikai és szakmai láthatóság tekintetében. A kutatás szerint a fordítók alacsonyabb státuszának oka, hogy a külvilág nem ismeri el kellően munkájukat, ami a szakma teljes professzionalizálódását is gátolja (Dam és Zethsen 2014: 112).

Következő kutatásukban feltárták a szakmai státusz és elégedettség összefüggéseit, és azt találták, hogy szakmájuk alacsony státusza ellenére a dán fordítók többsége elégedett a munkájával (Dam és Zethsen 2016). Kvalitatív, feltáró jellegű vizsgálatukban 1-2 oldalas leírt narratívát kértek a fordítóktól saját, szubjektív meglátásaikról szakmájukkal kapcsolatban, majd induktív tartalomelemzéssel, a pozitív megnyilvánulásokra fókuszálva négy motívumot azonosítottak: a fordítás izgalmas, és elégedettséget vált ki; változatos, inspiráló munka, amely soha nem unalmas; intellektuális és kreatív kihívást jelent; fontos, ennélfogva értelmes tevékenység (Dam és Zethsen 2016: 180).

Egy másik tanulmánysorozat a szlovákiai műfordítók, hites fordítók és intézményi (uniós) fordítók munkahelyi boldogságának vizsgálatát tűzte ki célul (Bednárová-Gibová és Madoš 2019; Bednárová-Gibová 2022). Az első tanulmányban Bednárová-Gibová és Madoš szlovák hites fordítók és európai uniós fordítók munkahelyi boldogságának mértékét vetette össze hét hipotézis mentén, melyek közül mindössze egy igazolódott be mindkét csoport tagjainak válaszai alapján: a fordítók boldogsága inkább belső, mint külső tényezőktől függ.

Bednárová-Gibová (2022) ezt követően kérdőíves felmérésben kognitív-affektív vizsgálatot végzett, amelyben a lelkesedés, kényelem, depresszió és szorongás kategóriáihoz köthető 8 pozitív és 8 negatív érzelmet mért, és 7 szempont alapján hasonlította össze az uniós és a hites fordítók boldogságszintjét. Eredményei alapján mindkét csoportban a pozitív érzelmek dominálnak a munkahelyi boldogsággal kapcsolatban.

Pérez-González és Susam-Saraeva (2012) a nem-professzionális fordítás és tolmácsolás növekvő jelentőségéről számol be. Meghatározásuk szerint a formális képzésben nem részesült, ellentételezés nélkül dolgozó fordítók tekinthetők nem-professzionális fordítóknak (Pérez-González és Susam-Saraeva 2012: 152). A szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy a fordítás- és tolmácsolástudományban a nem-professzionális nyelvi közvetítők tevékenysége kutatásra érdemes terület (Pérez-González és Susam-Saraeva 2012: 158).

3.2. Résztvevő-orientált kutatások a magyar fordítástudományban

A magyar fordításkutatók közül Eszenyi (2023) az interjú eszközével vizsgálta hét, a szakfordító piac különböző szegmenseiben dolgozó magyar fordító NMT-használatát, munkamódszereit, attitűdjeit és szakmai elégedettségét. A fordítók egyéni profiljainak felvázolása után összegezte az interjúadatok összefüggő tendenciáit, és táblázatban összesítette a 13 legfontosabb motívumot, melyeket az említés gyakoriságának sorrendjében elemzett. Leggyakrabban a *fordítás minősége* került szóba az interjúk során, ezt követte a központi téma, a *humán fordító és gépi fordítás* összevetése, majd az *idő/gyorsaság* és a *díjazás* témája. 5. és 6. helyen ugyanannyi említéssel a *digitális öröm* és a *fordító eltűnése* következett, melyektől kevéssel maradt el a *szakma határai*nak említése. Ugyanannyiszor merült fel az *erőfeszítés* és az *eszközök* témája, majd tőlük jelentősebben lemaradva a *ChatGPT* következett. A *gépelés*, a *megbecsülés* és a *nem hivatalos MT-használat* zárták a sort. Összességében a fordítói narratívákból kirajzolódott, hogy a gépi fordítás rohamos fejlődése (egyelőre) nem a fordítói szakma megszűnését, hanem annak lényeges átalakulását eredményezi.

Szentirmay (2025) a magyar tolmácspiac és a NEK (Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus) tolmácsai körében készített online kérdőíves felmérést 2022 novemberében és 2023 januárjában a vallási kontextusban megvalósuló tolmácsolás sajátosságainak feltérképezésére. Eredményei szerint a vallási háttérrel nem rendelkező tolmácsok ritkán vállalnak ilyen megbízásokat, míg a katolikus tolmácsokat az elkötelezettség és a szolgálat motiválja, mivel a „vallási kontextusban végzett munka elsősorban lelki élményt jelent" (Szentirmay 2025: 212). A kutatásból az is kiderül, hogy a katolikus egyház által megbízott tolmácsok gyakran képesítés nélkül, önkéntesként tolmácsolnak (Szentirmay 2025: 213).

Szentirmay a kérdőíves kutatás mellett félig strukturált interjúkat is készített tíz katolikus tolmáccsal a szakmai profiljuk, a motivációik, a tolmácsolt eseménybe való bevonódásuk és a megküzdési stratégiáik feltérképezésére. Az eredmények alapján a tolmácsok heterogén hátterűek, kompetenciájuk a tolmácsszakmai és kontextusspecifikus (teológiai) tudás egyéni kombinációjából áll össze, a tolmácsolási eseményben való részvételüket a vallási elkötelezettség, a közösséghez tartozás és a lelki élmény motiválja, bevonódásuk pedig egy kontinuum mentén mozog, a teljes semlegességtől a mély lelki azonosulásig.

4. A pilotkutatás módszertana és korlátai

Jelen pilotkutatásban különböző alkalmazásban dolgozó fordítók keresztény vallási áhítatok fordításával kapcsolatos tapasztalatait vizsgálom fenomenológiai, kvalitatív megközelítésből, félig strukturált interjúk keretében. Kutatásom exploratív jellegű

(Hale és Napier 2016: 135), mivel keresztény vallási áhítatok fordítóival – ismereteim szerint – még nem készültek interjúk sem a magyar, sem a nemzetközi fordítástudományi kutatások során, így munkámban feltáró jelleggel megkísérlem meghatározni későbbi vizsgálatok kérdéseit vagy hipotéziseit.

Kutatásom kivitelezésében Eszenyi (2023) interjúkutatásának módszertani lépéseire támaszkodtam. Interjúkutatásom eredményei annak kvalitatív, feltáró jellegéből adódóan nem általánosíthatóak, sokkal inkább egyéni, szubjektív interpretációmon alapszanak. Bár elemzésem kategóriáit nem a pilotkutatást megelőzően, hanem az adatok feldolgozása közben alakítottam ki, mégis törekedtem a megbízhatóságra és hitelességre, valamint az adatok mély elemzésére, melyek mind elvárt szempontok a kvalitatív megközelítésben végzett empirikus kutatásoknál (Károly 2022: 43).

Károly (2022) a kvalitatív kutatások hitelességének következő négy feltételét állapítja meg Lincoln és Guba (1985) alapján: *hihetőség, transzferabilitás, következetesség, bizonyíthatóság*. Pilotkutatásomban az interjúk szövegének pontos átírásával és interjúalanyaim mondanivalójának szó szerinti idézésével törekedtem a *hihetőség* kritériumának betöltésére. Azt, hogy kutatásom *következetes* és *transzferábilis* legyen, azaz eredményei más kontextusban is alkalmazhatók legyenek, az interjúprotokoll segítségével kívántam biztosítani (lásd 4.2. pont.) Az adatelemzést minden profil esetében azonos módon végeztem el. A *bizonyíthatóság* érdekében eredményeim leírását elküldtem interjúalanyaimnak átolvasásra; visszajelzéseiket interjúkutatásom végén, az összegzésben ismertetem (lásd 6. pont). A kutatás *érvényességét* úgy kívántam erősíteni, hogy számomra ismeretlen interjúalanyokkal készítettem interjúimat (Eszenyi 2022: 86).

4.1. Interjúalanyok

A keresztény vallási szövegek fordítóival készített interjúk 2024 novemberében zajlottak, döntő többségüket, hat interjút a Zoom kommunikációs platform videókonferencia-alkalmazásának segítségével bonyolítottam le. Egy interjúalanyom ragaszkodott a személyes találkozáshoz, előre elkérte a kérdéssort, minden kérdést megválaszolt írásban, így találkozásunkkor kötetlenül beszélgettünk, amiről nem készült videó- vagy hangfelvétel.

A hat videófelvétel időtartama együttesen 335 perc, egy interjú átlagos hossza közel 56 perc. A személyes találkozás meglehetősen hosszúra nyúlt, 180 percig tartott. Egyetlen interjúalanyomhoz sem fűzött korábbi ismeretség (Seidman 2002), amit azért tartok fontosnak kiemelni, hogy bizonyítsam elfogulatlanságomat a résztvevőkkel szemben. Az első öt interjúalany elérhetőségeit közvetítő segítségével szereztem meg, majd e-mailben egyeztettem velük időpontot. Később *snowballing* (Hale és Napier 2016: 91) módszerrel, egyik interjúalanyom ajánlására két újabb fordító elérhetőségéhez jutottam hozzá.

A hét interjúalanyból három férfi és négy nő. Az interjúk során kiderült, hogy a három férfi fordító – bár nagy tapasztalattal rendelkezik keresztény szövegek fordításában – áhítatokat még nem fordított, így csak a négy hölggyel készült interjút elemeztem, hogy a kutatás érvényessége ne sérüljön (Károly 2022: 35).

4.2. A kutatás eszköze: az interjúprotokoll

Egy interjú időtartamát 40 percben határoztam meg, azonban több esetben túlléptük az időkeretet, mivel módszertanilag indokoltnak tartottam, hogy az interjúalanyok részletesebben kifejthessék az általuk különösen hangsúlyosnak, relevánsnak ítélt témákat.

Az interjúkérdéseket előre összeállítottam, majd egy önkéntes interjúalannyal teszteltük őket, és a tesztelés során megállapított hiányosságok kiküszöbölésének céljából javítottam a kérdéssort. Az interjúkat félig strukturált formában kiviteleztem, hogy amennyiben az interjúalanyokkal való beszélgetés során felmerülnének további releváns témák, a kérdéssor bővíthető legyen. Így alakultak ki az alábbi kérdések:

(1) Mióta fordít?
(2) Hogyan lett fordító?/Milyen képesítése(i) van(nak)?
(3) Miért lett fordító?
(4) Kizárólag keresztény (egyházi/vallásos) kontextusban fordít, vagy más területekhez tartozó szövegeket is szokott vállalni? Ha igen, milyen területen?
(5) Milyen szövegtípushoz/műfajhoz tartozó szövegeket fordít?
(6) Szokott-e vallási áhítatokat (napi elmélkedéseket) fordítani? Ha igen, miben látja ezen szövegek specialitását?
(7) Miért vállal keresztény kiadóknak munkát?
(8) Szokott-e önkéntes fordítást vállalni? Ha igen, miért?
(9) Ön szerint milyen speciális megközelítést igényel a vallási (keresztény) szövegek fordítása?
(10) Használ-e munkája során fordítástámogató szoftvereket (Trados, MemoQ stb.)? Ha IGEN, milyen tapasztalatai vannak ezekkel?
(11) Használ-e munkája során fordítómotorokat (GoogleTranslate, DeepL stb.)? Ha IGEN, milyen tapasztalatai vannak ezekkel?
(12) Mi a véleménye a fordítómotorok rohamos terjedéséről?
(13) Hogyan látja a fordítók jövőjét?
(14) Ki(k)től szokott visszajelzés(eke)t kapni (esetleg kérni) a munkájáról?
(15) Kinek a véleményére ad leginkább?
(16) Mit gondol, megbecsülik az Ön munkáját?
(17) Ön elégedett-e a munkájával?
(18) Ha lenne lehetősége kifejezetten keresztény fordítóknak szervezett képzésben részt venni, érdekelné-e ilyen lehetőség?
(19) Van-e olyan gondolata a keresztény szövegek fordításáról, amit még szívesen elmondana?

4.3. Adatgyűjtés és -elemzés

A négy, keresztény vallási áhítatok fordításában jártas fordító önként vállalta az interjúkat. A résztvevőktől beleegyezésüket kértem a beszélgetés rögzítéséhez, melyet minden fordítótól megkaptam. Interjúalanyaimat biztosítottam anonimitásuk megőrzéséről, és arról is, hogy mielőtt interjúkutatásom eredményeit közölném, minden fordítónak elküldöm a róla szóló részt átolvasásra, javításra és jóváhagyásra.

A rögzített felvételek hanganyagából a Transkriptor alkalmazás segítségével átiratokat készítettem, melyeket a felvételek többszöri visszahallgatása során javítottam. E szövegek és az írásbeli válaszadáshoz ragaszkodó fordító válaszai képezték adataimat, melyeket a következőképp elemeztem: az interjúk szövegét többször elolvastam, jelöltem a vizsgálat szempontjából releváns szakaszokat, mondatokat. Az így megjelölt részeket újra elolvastam, és azonosítottam a bennük felmerülő motívumokat.

5. Eredmények

Az adataim elemzése alapján kapott eredményeket a következő szerkezetben ismertetem: először az 1. táblázatban összefoglalom interjúalanyaim háttéradatait, azaz nemüket, munkanyelveiket, képesítésüket, tapasztalatukat fordítással töltött éveik száma alapján, alkalmazásuk módját és a szakterületeket, melyeken fordítanak.

Ezután résztvevőnként mutatom be az eredményeket, egyenként feltárva a fordítók profilját, elsősorban a keresztény vallási áhítatok fordítási sajátosságainak szempontjából. A fordítók narratívájában azonosított motívumokat részletesen értelmezem, a résztvevőktől származó idézetekkel kiegészítve saját meglátásaimat.

A fejezet második részében három fő motívum mentén vonok le következtetéseket az interjúk során szerzett tapasztalatokból. Először a professzionalitás és az önkéntesség, majd az NMT használata, végül a megbecsülés és szakmai elégedettség témáit elemzem, és közben azonosítom azokat a területeket és témákat, melyeket további kutatásra érdemesnek tartok.

1. táblázat: Az interjúkutatás résztvevőinek háttéradatai

Interjúalany	Nem	Nyelvpár	Képesítés	Tapasztalat	Alkalmazás	Szakterület
1.	n	EN–HU	angol bölcsész MA + 2 éves általános tolmács és fordító tanfolyam	25 év	12 éve szabadúszó	szinte kizárólag vallási szövegek
2.	n	EN–HU	teológus BA; szak- és műfordító képzés folyamatban	20 év	18 évig egy kiadó alkalmazottja; 2024-től szabadúszó	szinte kizárólag vallási szövegek
3.	n	EN–HU	tanítóképző főiskola + angol műveltségterület	20 év	tanítás mellett másodállásban	szinte kizárólag vallási szövegek, bibliafordítás is
4.	n	EN–HU	tolmács-fordító MA	14 év	4 évig fordítóirodánál projektmenedzser; jelenleg másodállásban	vallási mellett: marketingszövegek, gasztronómiai szövegek, betegtájékoztatók, műszaki szakszövegek

5.1. Első fordító: „Istent kértem fel menedzseremnek”

Az első fordítóval Zoom videókonferencia-alkalmazáson keresztül beszélgettem, otthonából jelentkezett be. Az interjút elejétől végéig áthatotta a narratívából mottóként kiválasztott gondolat: „Istent kértem fel menedzseremnek.” A fordító szolgálatként tekint hivatására, és bár fordításból tartja el családját, mégis úgy végzi munkáját, mint aki Istennek szolgál. Ez a motívum az interjú első perceitől fogva jelen van, először pályája indulásával kapcsolatban említi: „Amikor vállalkozó lettem, és főállásban elkezdtem könyvfordítással foglalkozni, akkor tulajdonképpen Istent kértem fel menedzseremnek, soha nem írtam levelet sehova, hogy: »szívesen felajánlom a szolgálataimat«, hanem mindig engem kerestek felkérésekkel.”

Első tolmácsolási és fordítói tapasztalatait diákként, gyülekezeti közegben szerezte, amit meghatározónak tart. Először tolmácsolásra kérték fel a gyülekezetében, majd teljesítménye alapján fordítási megbízásokat kapott, és később ajánlások révén bővült megbízói köre. Mintegy tizenhárom év tapasztalattal vállalkozást indított, és tizenkét éve főállású szabadúszó fordítóként tevékenykedik. Beszélgetőtársam fordító és tolmács képesítést szerzett, majd az Európai Unióhoz jelentkezett fordítónak, ahol sikeresen teljesítette mindegyik fordulót, felvették, azonban úgy döntött, hogy visszamondja mind a brüsszeli, mind a luxemburgi munkalehetőséget.

Korábban sport- és gazdaságtudományi szakszövegeket is fordított, ma azonban már kizárólag vallási területen fordít, mert elegendő munkája van, és ezt szereti legjobban. Így jellemzi, mit jelent számára az, hogy keresztény szövegeket fordíthat: „Ezt érzem a legnagyobb áldásnak, [...] én is épülök általa, és áldás másoknak is, azon túl, hogy pénzkereset." Különböző műfajú keresztény szövegeket fordít: teológiai műveket, bibliatanulmányozáshoz használt segédkönyveket, hitmélyítő könyveket, áhítatos könyveket, keresztény regényeket és életrajzokat.

5.1.1. Az első fordító tapasztalatai áhítatok fordításában

A fordító jelentős tapasztalattal rendelkezik áhítatos könyvek fordításában. Meglátása szerint ennél a műfajnál ugyanaz jelent könnyebbséget, ami nehézséget: „Rövid lélegzetű részekből áll. [...] ez nehézzé teszi a dolgot olyan szempontból, hogy egy-egy résznek kerek egésznek kell lennie, tehát külön-külön azokat a pici részeket, az egy-egy napi adagot olyan szépen kell megformálni, hogy az önmagában tökéletes legyen."

A fordító kiemeli a műfaj formai követelményeit, a kiadók ezekkel kapcsolatos elvárásait: legfontosabb a következetes bibliafordítás-használat, az igehelyek jelölése, hiszen az áhítatok mindig egy bibliaversen alapszanak, és gyakran tartalmaznak további bibliai idézeteket. „A különböző bibliafordítások [...] okozhatnak komoly nehézséget, mert az angolban jóval több bibliafordítás van, mint a magyarban, [...] van olyan bibliafordítás, melynek valamelyik magyar egészen jól megfeleltethető, viszont vannak olyanok, melyeknek egyáltalán nincsen magyar megfelelője."

A magyarban például nincs az *Amplified Bible*-hez hasonló bibliafordítás, melyben az igeverseket „teletűzdelik szinonimákkal", magyarázatokkal. Ilyenkor többféleképpen járhat el a fordító: lefordíthatja az igeszakaszt, és lábjegyzetben jelezheti, melyik angol bibliafordítás alapján készült a fordítás. Ezt azonban a magyar olvasóközönség idegenkedve fogadhatja, ezért a fordítónak mérlegelnie kell, hogy érdemes-e ragaszkodnia ehhez a módszerhez. Szélsőséges esetekben megkeresi a kiadót, és engedélyt kér, hogy a magyar szövegben jelentős módosításokat hajthasson végre.

Hasonló kihívás elé állítják a fordítót a forrásnyelvi közeg kulturális példái: „A szerző, aki szeretné a mai modern olvasóközönséghez közel hozni az üzenetét, sok esetben hoz olyan kulturális referenciákat, példákat, amelyek az ő saját közegében [...] tökéletesen működnek, viszont a fordítónak nehézséget okoznak." Például amikor a forrásnyelvi szöveg szerzője amerikai műsorokat, márkákat, termékeket vagy híres embereket említ, a fordítónak mindig kihívás ezeket magyarra átültetni.

Nagyfokú kreativitást igénylő feladat az alliteráció és az akrosztichonok fordítása is. A fordító példaként említi, amikor a forrásnyelvi szövegben a FAITH szót képezték a sorok kezdőbetűi, ezt kellett úgy átültetnie magyarra, hogy a HIT szó jöjjön ki a kezdőbetűkből. Ebből született a „Hiába Ijesztenek Történések" mondat, mely nem szó szerinti fordítása az angol szövegnek, de az értelmét visszaadta. A fordító szerint „ilyenkor nem szabad a konkrét formaságokhoz ragaszkodni, hogy

pontosan annyi betű legyen, és pontosan azt jelentse. Itt az a lényeg, hogy milyen benyomást kelt az olvasóban."

Bár a fordító nem használja Nida (1969) formális és dinamikus ekvivalencia fogalmát, ezzel a példával azt szemlélteti, hogy a formális ekvivalenciára törekvés a keresztény vallási áhítatok fordításánál nem vezet eredményre. A fordító megfogalmazásából kiderül, hogy célja a dinamikus ekvivalencia megtalálása: a célnyelvi szöveg ugyanolyan (vagy hasonló) benyomást keltsen a célnyelvi olvasóban, mint amilyen benyomást a forrásnyelvi szöveg keltett a forrásnyelvi befogadóban (Nida 1969).

További dilemma, hogy több évtizede keletkezett szövegeket érdemes-e régebbi magyar nyelvezettel visszaadni, vagy jobb modernizálni, hogy a mai magyar olvasóközönség jól értse. A keresztény vallási szövegek esetében ez gyakran felmerülő kérdés, hiszen a vallási nyelvezetre jellemző a mai köznyelvtől idegen, régies kifejezések használata. (A vallásos nyelvezet különböző rétegeivel, azok köznyelvhez való viszonyával például Hanula [2016] foglalkozik *Anyaszentnyelvünk* című monográfiájában.)

5.2. Második interjú: „szolgálat"

Második interjúalanyom előzetesen írásban megküldte válaszait, ezután beszélgettünk személyesen. A közelmúltban lett egyéni vállalkozó, azelőtt egy keresztény kiadó alkalmazásában állt. Vele folytatott interjúm mottójául az életét jelentő „szolgálat" kifejezést választottam, hiszen teológiát végzett, és sokrétű egyházi tevékenységet folytat kántorizálástól kezdve prédikáláson át fordításig. Baptista közösségben nevelkedett, gondolkodását azonban ökumenikus szemlélet jellemzi. Öt nyelvet tanult iskolarendszerben: oroszt, angolt, latint, ógörögöt és hébert, később önszorgalomból ismerkedett a spanyol, arab, kurd (északi kurmandzsi), fárszi, hindi és urdu nyelvekkel is. Műveltsége, olvasottsága fordítói pályáján nagy előnyt jelent számára.

Elsősorban keresztény szövegeket fordít, változatos műfajokban: keresztény irodalmat, teológiai szakirodalmat, ún. „hitbuzgalmi írásokat", például áhítatokat, prédikációkat, továbbá tanúságtételeket, önéletrajzokat, imanapok/imahetek liturgiáit, filmfeliratokat, animációs filmek szinkronját és telefonos alkalmazás szövegét (*Bible App for Kids*), néha verseket és énekszövegeket. Erős elhivatottság jellemzi: „Azért csinálom, mert ehhez értek, és mert hiszem, hogy ha Istentől kaptam hozzá tehetséget, akkor őt kell ezzel szolgálnom."

Jelenleg szak- és műfordítói tanulmányokat folytat, sok terminust használ, például a *glosszárium, forrásnyelv, célnyelv, terminus, utószerkesztés, nyelvi közvetítés* szakkifejezéseket. Tapasztalatát jól mutatja, milyen sokféle összetevőjét sorolja fel a vallási szövegek sikeres fordításának:

> Tisztában kell lennünk a keresztény nyelvezettel, szakkifejezésekkel és műfaji sajátosságokkal. Rengeteg háttérismeretre van szükség, nem beszélve a bibliai nyelvek (héber, ógörög) ismeretéről, és a latin is jól jöhet. Ismerni kell a tör-

> ténelmet, az egyháztörténelmet, a művészettörténetet. Járatosnak kell lenni a himnológiában [...]. Ugyanakkor ismernünk kell a célközönség „ízlésvilágát" is.

A célnyelvi olvasóközönséggel kapcsolatban kifejti a forrásnyelvi és célnyelvi kultúra, valamint a különböző keresztény felekezetek közti különbségek ismeretének jelentőségét. Bizonyos magyar felekezetek számára például nem befogadható, hogy amerikai szerzők a popkultúra kortárs képviselőitől idéznek, mivel a magyar olvasó számára fontos, hogy erkölcsi példaképeket állítsanak elé egy vallási szövegben. A különböző keresztény felekezetek közti különbségek kezelése ugyanilyen fontos, amihez elengedhetetlen a felekezeti terminológia és liturgia, valamint a felekezet által használt bibliafordítások ismerete. A fordító kiemelte, hogy

> a vallásos szövegek fordítása ott kezdődik, hogy a bennük lévő üzenet először hozzám szól. A saját lelkemen szűröm át. Nem tudom csak „kívülről" olvasni és fordítani, mintha engem nem vigasztalna vagy intene, buzdítana, szólítana cselekvésre, vagy tartana vissza valamilyen rossz iránytól.

Szentirmay (2025) vizsgálta a tolmácsok bevonódását a vallási eseménybe, interjúkutatásában hasonló tapasztalatokról számol be, mint ami a fenti idézetből is kitűnik: a fordító bevonódik, részévé válik annak, amit csinál. Ez az idézet jól illusztrálja továbbá azt is, hogy a keresztény vallási áhítatok szövegei a reiss-i tipológiában (Reiss 1971) a felhívásközpontú szövegek csoportjába tartoznak, melyek fő funkciója, hogy „meg akarják győzni valamiről az olvasót, vagy valamilyen cselekvésre hívják fel, tehát a direktív funkció dominál bennük" (Heltai 2023: 97). A vallási áhítatok fordításánál e funkció szem előtt tartása központi jelentőségű.

5.2.1. A második fordító tapasztalatai áhítatok fordításában

Beszélgetőtársam közel két évtizeden át fordította a *Mai Ige* (*Word for Today*) áhítatokat, így a műfaj fordításával kapcsolatban nagy tapasztalattal rendelkezik. Legnagyobb kihívásnak azt tartja, hogy „»mindenhez is« kell érteni, mert sosem lehet tudni, hogy a szerző honnan választ illusztrációt az adott napi elmélkedéshez: a sportból vagy a történelemből vagy a természettudományból…" Amikor olyan területekről hoz példát, amelyek távol állnak a fordítótól, akkor „sok utánajárást igényel a munka".

Második interjúalanyom is hangsúlyozza a célnyelvi olvasóközönség figyelembevételét áhítatok fordításakor. Mivel e műfaj olvasóközönsége a társadalom minden rétegét magába foglalja, közérthetőségre kell törekedni, de az is fontos, hogy „élvezhető legyen az elkészült szöveg". Példaként az idegen szavakat, az amerikai kultúrára jellemző kifejezéseket említi, melyekből nem szerencsés, ha túl sok szerepel az áhítatok szövegeiben.

> Azt kiharcoltam, és a szerzőtől még életében írásos engedélyt kaptam, hogy ha az átlag magyar olvasó számára teljesen ismeretlen nevekre hivatkozik (pl. az angol vagy amerikai történelemből vagy egyháztörténelemből), akkor azokat törölhetem a magyar változatból, vagy ha van olyan magyar történelmi személy, akinek hasonló élethelyzete vagy aranyköpése volt, akkor kicserélhetem a sztorit magyar történetre.

5.3. Harmadik fordító: „élő kapcsolat Istennel”

Harmadik interjúalanyommal Zoom alkalmazáson keresztül beszélgettünk, otthonából jelentkezett be. Körülbelül húsz évig fordított másodállásban, mostanában viszont ritkán vállal fordítási feladatokat. Elmondása szerint elfáradt, különösen az egyszerű fordítású Biblia[1] részeinek visszafordításában, ami testileg-lelkileg és szellemileg egyaránt megterhelte.

> Ez óriási agyi munka, a fordítás elképesztő agyi koncentráció természetes szinten. [...] és van egy szellemi oldala is [...] azt gondolom, az ördögnek nem tetszett, hogy én azon dolgozom, hogy sok tízezer meg százezer emberhez majd eljusson Isten Igéje ebben az egyszerű fordításban, tehát nagyon sok támadáson is átestem.

Ahogyan az idézetből kitűnik, a fordító a keresztény szövegek fordítására spirituális feladatként tekint. Elengedhetetlennek tartja, hogy a keresztény szövegek fordítói maguk is hívők legyenek: „Nagyon fontos, hogy bennünk legyen Isten élete a Szent Szellem, a Szentlélek által, legyen vele élő kapcsolatunk, tudjon bennünket vezetni és segíteni. Nagyon fontos az Istenre való támaszkodás, az Istenbe vetett bizalom, hogy nem a saját képességeimben bízom.” Hasonló eredményeket ismertet Szentirmay (2025) is interjúkutatásában, több tolmács beszámolt például arról, hogy „imádkozik a Szentlélekhez a tolmácsolás előtt” (Szentirmay 2025: 238). A vallási közegben megvalósuló tolmácsolás és fordítás során tehát megjelenik egy transzcendens dimenzió is.

Interjúalanyom elengedhetetlenül fontosnak látja, hogy a fordítónak a felekezeti terminológia ismerete mellett alapos bibliaismerete legyen:

> Nem csak a felekezeti szaknyelv ismerete számít, [...] a Biblia az alap. Hogyha valaki nem ismeri a Bibliát, akkor ott óriási félrefordítások lehetnek, nem tudja értelmezni a dolgokat. [...] nagyon komoly szakzsargonja van a keresztény szövegek fordításának, és alapvetően ez a Biblia ismeretében gyökerezik.

Ritkán elvállalt más szakterülethez tartozó szövegeket is, de leginkább keresztény tartalmakat fordított: az egyszerű fordítású Biblia részeit, továbbá didaktikus, prófé-

[1] Biblia – EFO (egyszerű fordítás). 2012. Budapest: TBL Magyarország.

tai és látomásokról beszámoló irodalmat. Nála is jelentkezik a *szolgálat* motívuma: „A fordítás nekem mindig a szolgálatot jelentette." Szentirmay interjúkutatásában is felmerül a *szolgálat*ként végzett munka és a *lelki élmény* fogalma, melyek a katolikus egyházhoz tartozó tolmácsok narratívájában motivációs tényezőként szerepelnek (Szentirmay 2025: 212).

5.3.1. A harmadik fordító tapasztalatai áhítatok fordításában

Beszélgetőtársam áhítatok fordításában nem rendelkezik nagy tapasztalattal, viszont anyanyelvén írt áhítatokat, és gyakran olvas szövegeket ebben a műfajban. Legmeghatározóbbnak a szövegek tömörségét, rövidségét tartja, hisz gyakran egyetlen velős üzenetet, egy átfogó bibliai igazságot fogalmaz meg a szerző nagyon röviden, amit jó példákkal szemléltet. Kiemelten fontos, hogy kívánatos legyen az olvasók számára a szöveg, felkeltse érdeklődésüket már a legelső mondattal.

Véleménye szerint az áhítatok fordításánál is elegendhetetlen, hogy hívő legyen a fordító, jól ismerje a Bibliát és a felekezeti szakzsargont. Az áhítatok népszerűségéről így vall:

> Bizonyos felekezetekben óriási szerepe van az áhítatoknak a hívők körében, a legnépszerűbb keresztény olvasmányok közé tartoznak. Emiatt nagyon fontos a jó, frappáns fordítás, a gördülékeny, könnyen olvasható szöveg létrehozása. Ehhez mindig extra időre, a fordított szövegtől való eltávolodásra van szükség. Így, néhány héttel később átolvasva saját fordításunkat már képesek leszünk hibáink kiszűrésére. Áhítatok esetében ezt egy kötelezően beépítendő lépcsőfoknak látom.

5.4. Negyedik fordító: „élvezem azt, amit csinálok"

Negyedik interjúalanyommal Zoom-beszélgetést folytattunk, otthonában tartózkodott az interjú készítésekor. Gimnazistaként kezdett tolmácsolni és fordítani, körülbelül 14 évvel ezelőtt. A legelső felkérés hatására fordult e terület felé, s végül fordító/tolmács mesterdiplomát szerzett angol (B) és francia (C) nyelvből. Érdeklődése, lelkesedése folyamatosan nőtt: „az egyetemen egyre inkább élveztem azt, amit tanulok. Azóta is nagyon élvezem azt, amit csinálok."

A fordító narratíváját végig a fordítás és tolmácsolás iránti szenvedély jellemzi, szívvel-lélekkel végzi munkáját. Korábban négy évig fordítóirodai projektmenedzser volt, jelenleg másodállásban fordít, főállásban projektmenedzser egy egyetemen. Egyéni vállalkozás indítását tervezi, szabadúszó fordítóként szeretné folytatni pályafutását.

Keresztény vallási szövegeket önkéntesként fordít, ezekből van kevesebb a portfóliójában. Sok egyéb területtel, elsősorban gasztronómiai és marketingszövegekkel, de műszaki szakszövegekkel és betegtájékoztatókkal is dolgozik. Kifejezetten büszke

arra, hogy nem csak keresztény szövegeket fordít: „Mindig büszke voltam arra, hogy megállom a gyülekezeten kívül is a helyemet. [...] törekedtem erre, hogy ne csak egy keresztény munkahelyen tudjak megállni, [...] ne csak ott, ahol elnézőbbek talán, hanem igenis a szakmámban is a csúcsra, a legjobbak közé [törekszem].”

5.4.1. A negyedik fordító tapasztalatai áhítatok fordításában

A fordító az áhítatokról elmondja, hogy mivel Biblia-alapú szövegek, a bibliaismeret és a különböző bibliafordítások ismerete elengedhetetlenül fontos. A különböző felekezetek más-más bibliafordításokat preferálnak, van, ahol például nem fogadják el az egyszerű fordítású Bibliát.

A történelmi ismeretek, a különböző felekezeti terminológia és nyelvhasználat szerepét is hangsúlyozza a fordító. Több példát említ, elsőként a *church* szó megfeleltetését, mely egy magyar célnyelvi szövegben lehet *templom, zsinagóga* vagy *imaház*, emiatt fontos, hogy a fordító tisztában legyen a különböző felekezetek szóhasználatával. A fordító példái közül kiemelendő még a klasszikusnak számító *Szent Szellem/Szentlélek* kifejezések felekezetenkénti eltérő használata, melyről évtizedek óta teológiai viták folynak.

A forrás- és célnyelvi olvasóközönség ismerete, preferenciáinak felmérése, átgondolása a következő fontos szempont. Interjúalanyom kiemeli, hogy az amerikai keresztény kultúrában szokványos kifejezések/kollokációk a magyarországi keresztény kultúrában gyakran nem elfogadottak. Példaként a *satisfy* igét említi, melynek a forrásnyelvi szövegekben nincs negatív/pejoratív konnotációja abban a kontextusban, hogy Isten *kielégíti a szükségleteinket*, a magyar célnyelvi szövegekben viszont idegenül hat, és pejoratív konnotációt hordozhat, ezért helyette a *betölti szükségleteinket* vagy *gondoskodik szükségleteinkről* kollokációkat szokta használni.

Az információkereső kompetencia elsajátítása és fejlesztése fontos feladata minden fordítónak, e tekintetben nincs különbség keresztény és nem keresztény fordítók között interjúalanyom szerint. Ugyanakkor a keresztény szövegek fordításában előnyt jelent a speciális közeg és szóhasználat ismerete, ami a kívülállók számára nem mindig érthető. A fordító szerint nagy előny, hogy keresztény közegben nőtt föl, mert kiterjedt háttértudással rendelkezik ezzel a kulturális szférával kapcsolatban.

5. 5. Az interjúkban felmerülő motívumok

5.5.1. Professzionális és nem professzionális fordítás, önkéntesség

Pérez-González és Susam-Saraeva (2012) felhívja a figyelmet arra, hogy a nem professzionális fordítók tevékenységét is érdemes kutatni, hiszen a fordítók jelentős ré-

sze dolgozik fordítói képesítés, valamint ellentételezés nélkül. Interjúalanyaim közül ketten professzionális fordítók és tolmácsok, egy közülük nem rendelkezik fordítói végzettséggel, egy hölgy pedig jelenleg végzi a fordítói szakirányú továbbképzést, de húsz éve dolgozik fordítóként. Érdekes lenne nagyobb populáción felmérni, milyen arányban dolgoznak professzionális és nem professzionális fordítók a vallási szakterületen. Szentirmay (2025) magyarországi katolikus tolmácsok körében már vizsgálta a professzionális és nem professzionális közvetítők arányát és együttműködését, amihez módszertani kereteket is kidolgozott. A vizsgálatokat érdemes lenne fordítókra is kiterjeszteni, több felekezet bevonásával.

A nem professzionális fordításhoz szorosan kapcsolódik az önkéntesség témája. Megfigyelésem szerint sok önkéntes fordító tevékenykedik egyházi közegben, ahol az erőforrások korlátozottsága miatt gyakran nincs lehetőség a fordítói munka ellentételezésére, ezért indokoltnak tartottam erről a témáról is kérdezni interjúalanyaimat, mivel feltételeztem, hogy releváns tapasztalatokkal rendelkezhetnek e téren.

A négy fordítóból három önkéntes fordítást, egy pedig önkéntes tolmácsolást szokott vállalni; utóbbinak fordítói megbízásai mellett önkéntes fordításra nincs ideje. Ugyanez a fordító az önkéntességet a *szolgálat* szinonimájaként említi, és hangsúlyozza: „nagyon szeretem ezt csinálni, nagyon szeretek szolgálni, tudom, hogy az Úr megáldja, és kipótolja nekem akkor is, hogyha nem kerestem úgy vele, mintha mondjuk egy hivatalos rendezvényen tolmácsoltam volna…" A másik három fordító is szinonim kifejezésként használja a *szolgálat* és *önkéntesség* szavakat, náluk viszont felmerül az önkéntesség árnyoldala is: bele lehet fáradni, mivel gyakran nem becsülik meg a munkájukat anyagilag, nem fizetnek érte. Mindannyian megfogalmazták, hogy az önkéntes fordítást egyházi közegben gyakran magától értetődőnek tartják, az egyik fordító megfogalmazásában „megjelenik némi elvárás is arra vonatkozóan, hogy ezt az ember önkéntesen, »vatikáni valutáért« csinálja, vagy legalábbis olcsóbban." Személyes tapasztalataim is alátámasztják, hogy keresztény közegben gyakran elmosódnak a határok a munka, a szolgálat és az önkéntesség között.

Egy fordító szerint az önkéntes fordítás jó lehetőség, mert ismertséget hozhat, ami által akár megbízásokhoz is lehet jutni. Három fordító pályája önkéntes fordításokkal vagy tolmácsolással indult, saját gyülekezeti közegükben. Ez a mintázat – a gyülekezeti szolgálatból kinövő tolmács- vagy fordítókarrier – számos keresztény közegben dolgozó fordító (és tolmács) esetében megfigyelhető.

5.5.2. Neurális gépi fordítás használata keresztény vallási áhítatok fordításában

A neurális gépi fordítás (Neural machine translation, NMT) kezdetei 1997-re nyúlnak vissza, azonban csak 2015 körül ért el a fejlesztés abba a fázisba, amikor az NMT uralkodóvá vált a gépi fordítás területén (Laki és Yang 2022, idézi Eszenyi 2023). Egyre több kutatás vizsgálja a gépi fordítómotorok (és újabban a mesterséges intelligencia) használatát a fordítók körében, Eszenyi (2023) interjúkutatásának is ez áll a fókuszában.

A téma aktualitása miatt indokoltnak láttam arról is kérdezni interjúalanyaimat, hogy használnak-e vallási szövegek, konkrétan a vallási áhítatok fordításához gépi fordítómotorokat. A négy fordító közül ketten elzárkóznak az NMT-használattól. Egyikőjük soha nem próbálta ki, a másik fordító egyszer elvállalta egy DeepL-lel előfordított vallási szöveg utószerkesztését, de nem voltak jó tapasztalatai: „Megnéztem, kipróbáltam, és azt mondtam, hogy ez így sokkal rosszabb, mint hogyha fordítaná az ember [...] több idő is [...] lektorálni egy DeepL-es fordítást, mint elölről, nulláról lefordítani."

Egy fordító a Google Fordítót használta néhányszor, de nem vallási szövegek fordításához, hanem önkéntes menekültügyi tolmácsoláshoz. Úgy gondolja, hogy teológiai témájú szövegek, vallási áhítatok fordításánál egyelőre nem nyújt segítséget az NMT. A fordítói szakmával és saját jövőjével kapcsolatban bizakodó, szerinte művészi igényű szövegeknél mindenképp szükség lesz a humán fordítókra.

Erről hasonlóan vélekedik a legfiatalabb fordító is, aki viszont projektmenedzseri múltja miatt gyakran használja a gépi fordítómotorokat. A magas minőségű fordításra lát igényt a piacon, ide sorolja a keresztény vallási szövegek fordítását, melyek szerinte mind „minőségérzékenyek", fordításukhoz továbbra is szükség van jó szakemberekre. Az NMT fejlődését robbanásszerűnek érzékeli, óriási minőségjavulást tapasztal. Hasznos eszközöknek tartja a gépi fordítómotorokat, de tapasztalata szerint keresztény közegben nehezen fogadják el ezeket. Úgy látja, hogy vallási szövegek fordításához kevésbé használható a gépi fordítás, mint például jogi vagy műszaki szakszövegekhez. A fordítók jövőjével kapcsolatban vannak aggodalmai, kétségei: „Az ilyen darálós fordítás teljesen ki fog szóródni, [...] a nagyon egyszerű szövegeket, meg ahol nem szükséges az, hogy nagyon minőségi legyen, el fogja vinni a DeepL abszolút."

Indokolt lehet további vizsgálatokat végezni az egyházi szakterületen dolgozó fordítók körében, mivel a pilotkutatás eredményei arra utalnak, hogy e populáció egy része nem ismeri és nem használja az NMT-t; e szegmens feltárása releváns adatokkal járulhat hozzá a gépi fordítás terjedését és használatát vizsgáló kutatásokhoz.

5.5.3. Megbecsülés és szakmai elégedettség a keresztény fordítók körében

A szlovákiai műfordítók, hites fordítók és intézményi (uniós) fordítók munkahelyi boldogságára irányuló kutatások (Bednárová-Gibová és Madoš 2019; Bednárová-Gibová 2022) rámutattak, hogy a fordítók körében érdemes affektív tényezőket is vizsgálni, mert a szakmáról alkotott képet jelentősen árnyalják e kutatások eredményei. Pilotkutatásomban a vallási áhítatok fordítóit elégedettségükről és a megbecsüléssel kapcsolatos érzéseikről, benyomásaikról is kérdeztem.

Bár nem kérdeztem rá kifejezetten, mégis mind a négy fordító említette az anyagi megbecsülést – hárman közülük első tényezőként –, ugyanis nehézségként élik meg, hogy gyakran alulfizetik munkájukat. Az egyik fordító így nyilatkozott: „Mivel ez na-

gyon kemény munka, [...] anyagi elismerés is kellene [...], hisz az Atya is megbecsüli azokat, akik őneki szolgálnak. [...] úgy tudnám elképzelni, hogy mondjuk félárban. És akkor szolgálatként is végzem, de mégis kapok valamennyi anyagi elismerést is." A fordító narratívája megerősíti korábbi megállapításomat, mely szerint keresztény közegben a *szolgálat* és a *munka* fogalma nem különül el világosan egymástól. További kutatások célja lehet e fogalmak pontosabb körülhatárolása vallási közegben.

Az anyagi megbecsülésen túlmenően mind a négy interjúalany arról számolt be, hogy fordítói munkájukat megbecsülik mind a megbízóik, mind a felhasználók. Hangsúlyozták, hogy megbízóik visszatérően, rendszeresen felkérték vagy felkérik őket keresztény szövegek fordítására, amit a bizalom és elégedettség jelének tekintenek. Három fordító a célnyelvi olvasóközönség pozitív visszajelzéseit is említette, ami fontos visszacsatolás számukra, olyan tényező, amely megerősíti őket abban, hogy munkájuk értékes.

Az a tudat, hogy fontos és értékes munkát végeznek, szorosan összefügg szakmai elégedettségükkel is. Mind a négy fordító örömöt talál munkájában, elégedettséggel tölti el, hogy olyan tevékenységet űzhet, amelyet szívesen csinál. Egyikőjük így fejezte ki ezt: „nagyon szeretem ezt csinálni, élvezem, ahogy egy-egy bonyolultabb mondatnál megtalálom a legalkalmasabb magyar kifejezési módot." Az „élvezem", „élvezet", „a legszebb munkák egyike" és „boldog vagyok a munkámmal" kifejezések két másik fordító narratívájában is megjelentek. A negyedik fordító pedig így fogalmazott: „Nem tudom elképzelni, hogy mást csináljak, a fordítás az életem." A szakmai elégedettség tehát mind a négy fordító esetében erőteljesen megjelent. További kutatások tárgyát képezheti annak feltárása, hogy a fordítók elégedettsége milyen tényezőktől függ, amit nem csak vallási/egyházi kontextusban, hanem egyéb szakterületeken is érdemes vizsgálni.

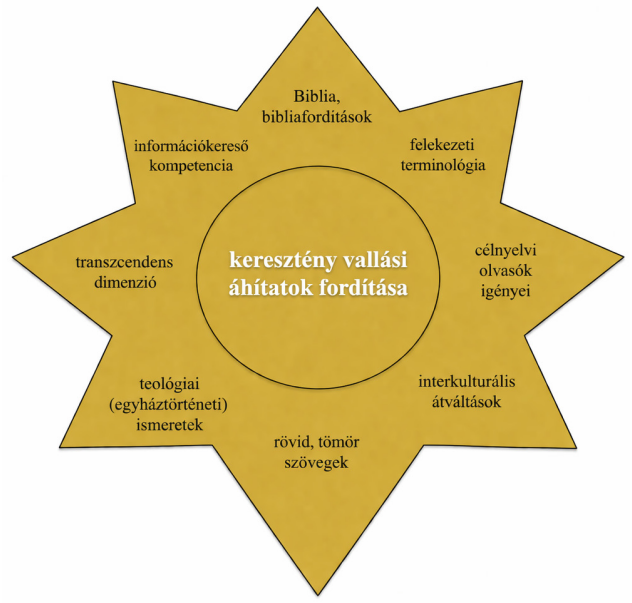
6. Összegzés

Pilotkutatásomat az a cél vezérelte, hogy a keresztény vallási áhítatok műfaji jellegzetességeiről és fordítási sajátosságairól keresztény vallási szövegek fordítóival készített félig strukturált interjúk segítségével ismereteket szerezzek. Emellett célom volt az is, hogy a keresztény vallási szövegek fordítóinak hátteréről, képzettségéről, munkamódszereiről adatokat gyűjtsek.

Az interjúk előkészítése, a próbainterjú és a kérdéssor korrigálása után elkészítettem az interjúkat, majd feldolgoztam a narratívákat, azonosítva bennük a fő motívumokat. Miután összegeztem eredményeimet, interjúalanyaimtól visszajelzést kértem az eredményeket bemutató részről, ennek érdekében mindenkinek elküldtem a saját profilját részletező leírást. Egy fordító teljes egészében jóváhagyta a róla szóló részt, hárman viszont kiegészítették narratíváikat, amit beépítettem az *Eredmények* című 5. alfejezetbe. Az alábbiakban összefoglalom a négy interjú alapján a keresztény vallási

áhítatok műfaji jellegzetességeiről és fordítási sajátosságairól szerzett információkat, majd felvázolok néhány területet, melyek jövőbeni kutatások tárgyát képezhetik.

1. ábra: A keresztény vallási áhítatok jellemzői[2]

Az 1. ábra a fordítók narratíváiban leghangsúlyosabbá vált műfaji jellegzetességeket szemlélteti. Mind a négy interjúalanyom kiemelte, hogy a keresztény vallási áhítatok Biblia-alapú szövegek, ezért fordításukhoz elengedhetetlen a Biblia és a különböző bibliafordítások ismerete a cél- és forrásnyelven is. Emellett döntő jelentőségű a különböző keresztény felekezetek vallási nyelvezetének, terminológiájának, továbbá a célnyelvi olvasóközönség elvárásainak, igényeinek ismerete.

Három fordító hangsúlyozta, hogy kiemelt figyelmet igényel a forrásnyelvi és célnyelvi kultúrák különbségeinek áthidalása e szövegek fordításánál. Szintén hárman jelezték, hogy a szövegek tömörsége, rövidsége speciális fordítói megközelítést kíván. Két interjúalanyom beszélt a teológiai (egyháztörténeti) ismeretek, az Istennel való kapcsolat, valamint az információkereső kompetencia jelentőségéről.

Pilotkutatásomban a keresztény vallási áhítatok műfaji jellegzetességeiről, fordítási sajátosságairól szerzett információk a legjelentősebb eredmények, azonban a fordítók hátteréről, képzettségéről, munkamódszereiről szerzett ismeretek is fontos adalékokat szolgáltathatnak további vizsgálatokhoz. Az interjúkból nyert válaszokból kiderül, hogy mind a négy fordító vallásos közegből jön, szolgálatként tekint a fordításra, és az önkéntesség életük természetes része (ez összefügg a szolgálat-

[2] Az ábra elkészítéséhez a ChatGPT ingyenes verzióját használtam.

tal, néha szinonim kifejezésként használták a kettőt). Közülük ketten rendelkeznek fordító/tolmács képesítéssel, egy fordító képzésben van, egy nem szerzett képesítést ezen a területen. Az anyagi megbecsülés kérdése érzékeny téma számukra, hiányérzetük van ezzel kapcsolatban, csupán egy fordító tud megélni kizárólag keresztény szövegek fordításából. Ennek ellenére mindannyian azt tapasztalják, hogy megbecsülik a munkájukat, és maguk is elégedettek hivatásukkal.

Az általam vizsgált négy fordítóval készített interjúk során, saját szubjektív kutatói perspektívámon keresztül az előzőekben ismertetett eredményekre jutottam. Bár kvalitatív, feltáró jellegű kutatásom nem alkalmas általánosításra, a tanulmányban bemutatott eredmények kiindulási pontként szolgáltathatnak további résztvevő-orientált vizsgálatokhoz. Érdemes az eredményeket további fordítókkal (és tolmácsokkal) készített interjúk vagy akár kellő számú résztvevő esetén kérdőíves felmérések alkalmazásával nagyobb populáción tesztelni.

A vizsgálat néhány további kutatási irányt is körvonalaz, így a professzionális és nem professzionális fordítók arányának elemzését, a *szolgálat* és a *munka* fogalmainak pontosítását vallási kontextusban, az NMT használatától való elzárkózás okainak feltárását, és ennek lehetséges változását az érintett populációban. Emellett indokolt feltárni, hogy a fordítók szakmai elégedettsége milyen tényezőktől függ, és mely változók befolyásolják annak mértékét.

Irodalom

Bednárová-Gibová, K., Madoš, B. 2019. Investigating translators' work-related happiness. Slovak sworn and institutional translators as a case point. *Meta* Vol. 64. No. 1. 215–241. https://doi.org/10.7202/1065335ar

Bednárová-Gibová, K. 2020. Exploring the literary translator's work-related happiness. The case study of Slovakia. *Across Languages and Cultures* Vol. 21. No. 1. 67–87. https://doi.org/10.1556/084.2020.00004

Bednárová-Gibová, K. 2022. How happy are legal translators at their work? Further findings from a cognitive-affective enquiry. *Translation Studies* Vol. 15. No. 1. 1–20. https://doi.org/10.1080/14781700.2021.1918233

Dam, H. V., Zethsen, K. K. 2008. Translator status. A study of Danish company translators. *The Translator* Vol. 14. No. 1. 71–96. https://doi.org/10.1080/13556509.2008.10799250

Dam, H. V., Zethsen, K. K. 2009. "Who said low status?" A study on factors affecting the perception of translator status. *JoSTrans* Vol. 12. 2–36.

Dam, H. V., Zethsen, K. K. 2011. The status of professional business translators on the Danish market. A comparative study of company, agency and freelance translators. *Meta* Vol. 56. No. 4. 976–997. https://doi.org/10.7202/1011263ar

Dam, H. V., Zethsen, K. K. 2014. Translators in international organizations. A special breed of high-status professionals? Danish EU-translators as a case point. In: Angelelli, C. (ed.) *The sociological turn in translation and interpreting studies.* Amsterdam: Benjamins. 93–113. https://doi.org/10.1075/bct.66.07dam

Dam, H. V., Zethsen, K. K. 2016. "I think it is a wonderful job". On the solidity of the translation profession. *The Journal of Specialised Translation* Vol. 25. 174–187. https://doi.org/10.26034/cm.jostrans.2016.305

Eszenyi R. 2022. Kérdőívek és interjúk a fordítás és tolmácsolás kutatásában. In: Klaudy K., Robin E., Seidl-Péch O. (szerk.) *Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatásmódszertanába I. Általános rész.* Budapest: ELTE FTT–MANYE Fordítástudományi Szakosztály. 77–91. https://doi.org/10.21862/kutmodszertan1/5

Eszenyi R. 2023. *Humán fordító és gépi fordítás 8 leckében. Változások a 21. századi nyelvi közvetítő szerepében.* Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 77–92. https//doi.org/10.21862/Transl.HuXMach.2023.8

Hale, S., Napier, J. 2016. *Research Methods in Interpreting. A Practical Resource.* London: Bloomsbury. https://doi.org/10.7202/1037771ar

Hanula G. 2016. *Anyaszentnyelvünk. A „szent nyelvek" és a fordítás.* Budapest: Argumentum – ELTE BTK Vallástudományi Központ – PRTA. https://vallastudomany.elte.hu/sites/default/files/Muhelytanulmanyok/Mu%CC%8Bhelytanulma%CC%81nyok3.-HanulaGergely-Anyaszentnyelvu%CC%88nk-Nyoma%CC%81sra-LA.pdf (letöltve: 2026. 05. 30.)

Heltai P. 2023. *Bevezetés a fordítástudományba.* Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó.

Károly K. 2007. *Szövegtan és fordítás.* Budapest: Akadémiai Kiadó. https://doi.org/10.1556/9789634543121

Károly K. 2022. A nyelvi közvetítés empirikus kutatásának módszerei. In: Klaudy K., Robin E., Seidl-Péch O. (szerk.) *Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatásmódszertanába I. Általános rész.* Budapest: ELTE FTT–MANYE Fordítástudományi Szakosztály. 27–58. https://doi.org/10.21862/kutmodszertan1/3

Laki, L. J., Yang, Z. G. 2022. Neural machine translation for Hungarian. *Acta Linguistica Academica* Vol. 69 No. 4. 501–520. https://doi.org/10.1556/2062.2022.00576

Lincoln, Y. S., Guba. E. G. 1985. *Naturalistic Enquiry.* Newbury Park, C.A: Sage.

M. Szegedi E. 2025. Lexikai ismétléseltolódások egy angol forrásnyelvű áhítat két magyar fordítási változatában. In: Adorján M., Kovács T. (szerk.) *Egyházi szövegek fordítása és utószerkesztése. Fordításoktatás és könyvkiadás.* Budapest: L'Harmattan. 117–146.

Nida, E. A., Taber, Ch. R. 1969. *The Theory and Practice of Translation.* Leiden: Brill.

Pérez-González L., Susam-Saraeva, Ş. 2012. Non-professionals Translating and Interpreting. Participatory and Engaged Perspectives. *The Translator* Vol. 18. No. 2. 149–165. https://doi.org/10.1080/13556509.2012.10799506

Reiss, K. 1971. *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik.* München: Max Hueber Verlag.

Seidman, I. 2002. *Az interjú mint kvalitatív kutatási módszer.* Budapest: Műszaki Könyvkiadó.

Szentirmay P. 2025. A többnyelvű katolikus egyházi kommunikációs események érintettjeinek elvárásai, a tolmácsok profilja és képzése vallási kontextusban. Doktori értekezés. Kézirat. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola Fordítástudományi Doktori Program.